Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

21. marts 2013*

»Direktiv 2003/55/EF — det indre marked for naturgas — direktiv 93/13/EØF — artikel 1, stk. 2, og artikel 3-5 — kontrakter indgået mellem erhvervsdrivende og forbrugere — almindelige vilkår — urimelige kontraktvilkår — den erhvervsdrivendes ensidige ændring af prisen for tjenesteydelsen — henvisning til en bindende ordning, der er udformet for en anden kategori af forbrugere — anvendeligheden af direktiv 93/13 — forpligtelse til en klar, forståelig og gennemsigtig affattelse«

I sag C-92/11,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Bundesgerichtshof (Tyskland) ved afgørelse af 9. februar 2011, indgået til Domstolen den 28. februar 2011, i sagen:

RWE Vertrieb AG

mod

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Tizzano, og dommerne A. Borg Barthet, M. Ilešič, M. Safjan (refererende dommer) og M. Berger,

generaladvokat: V. Trstenjak

justitssekretær: fuldmægtig K. Malacek,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 28. juni 2012,

efter at der er afgivet indlæg af:

— RWE Vertrieb AG ved Rechtsanwälte P. Rosin, J. Schütze, og A. von Graevenitz

— Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV ved Rechtsanwalt P. Wassermann

— den tyske regering ved T. Henze og J. Kemper, som befuldmægtigede

— den belgiske regering ved T. Materne og J.-C. Halleux, som befuldmægtigede

* Processprog: tysk.

— Europa-Kommissionen ved M. Owsiany-Hornung og S. Grünheid, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 13. september 2012,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen dels af artikel 1, stk. 2, artikel 3 og 5 i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT L 95, s. 29) og af nr. 1), litra j), og nr. 2), litra b), andet punktum, i bilaget hertil, dels af artikel 3, stk. 3, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/55/EF af 26. juni 2003 om fælles regler for det indre marked for naturgas og om ophævelse af direktiv 98/30/EF (EFT L 176, s. 57) og af bilag A, litra b) og c), hertil.

2 Anmodningen er indgivet i forbindelse med en tvist mellem RWE Vertrieb AG (herefter »RWE«) og Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV vedrørende RWE's anvendelse af vilkår, der angiveligt er urimelige, i kontrakter, der indgås med forbrugere.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 93/13

3 I 13. betragtning til direktiv 93/13 er anført følgende:

»[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.«

4 20. betragtning til direktivet lyder således:

»[…] forbrugeren skal have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene, og i tvivlstilfælde gælder den fortolkning, der er mest fordelagtig for forbrugeren.«

5 Artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

6 I direktivets artikel 3 er fastsat følgende:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

2. Et kontraktvilkår anses altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, navnlig i forbindelse med en standardkontrakt.

Den omstændighed, at visse elementer i et kontraktvilkår eller et enkelt kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, udelukker ikke anvendelse af denne artikel på resten af en aftale, hvis en samlet vurdering fører til den konklusion, at der alligevel er tale om en standardkontrakt.

Hvis en erhvervsdrivende hævder, at et standardiseret kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, har han bevisbyrden.

3. Bilaget indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over de kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige.«

7 Direktivets artikel 4, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne […]«

8 Direktivets artikel 5 bestemmer:

»I de aftaler, hvor alle eller nogle af de vilkår, der tilbydes forbrugeren, er i skriftlig form, skal disse vilkår altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Hvis der opstår tvivl om et kontaktvilkårs betydning, gælder den fortolkning, som er mest gunstig for forbrugeren. […]«

9 I bilaget til direktiv 93/13 opregnes de vilkår, der er omhandlet i direktivets artikel 3, stk. 3:

»1. Kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er følgende:

[…]

i) bindende for forbrugeren at fastslå, at denne har accepteret vilkår, som han rent faktisk ikke har haft mulighed for at stifte bekendtskab med inden aftalens indgåelse

j) at tillade den erhvervsdrivende ensidigt at ændre kontraktvilkårene uden gyldig og i aftalen anført grund

[…]

l) at bestemme, at vareprisen skal afgøres på leveringstidspunktet, eller at tillade sælgeren af en vare eller leverandøren af tjenesteydelser at sætte prisen op, uden at forbrugeren i begge tilfælde har en tilsvarende ret til at annullere kontrakten, hvis den endelige pris er for høj i forhold til den pris, der blev aftalt ved kontraktens indgåelse

[…]

2. Rækkevidden af litra […], j) og l)

[…]

b) […]

Litra j) forhindrer heller ikke, at en erhvervsdrivende kan forbeholde sig ret til ensidigt at ændre vilkårene i en aftale, der er indgået på ubestemt tid, forudsat at han forpligtes til at underrette forbrugeren med et rimeligt varsel, og at denne kan opsige aftalen.

[…]

d) Litra l) er ikke til hinder for lovformelige prisreguleringsklausuler, såfremt retningslinjerne for prissvingningerne er udførligt beskrevet i kontrakten.«

Direktiv 2003/55

10 Artikel 3, stk. 3, i direktiv 2003/55 er affattet således:

»Medlemsstaterne træffer passende foranstaltninger til at beskytte de endelige kunder og til at sikre en høj grad af forbrugerbeskyttelse og sikrer navnlig, at der er passende sikkerhedsforanstaltninger, der beskytter sårbare kunder, herunder passende foranstaltninger for at hjælpe dem med at undgå afbrydelser af energiforsyningen. I denne forbindelse kan medlemsstaterne træffe passende foranstaltninger til at beskytte endelige kunder i fjerntliggende områder, som er tilsluttet gassystemet. Medlemsstaterne kan med henblik herpå udpege en forsyningspligtig leverandør. De sikrer et højt forbrugerbeskyttelsesniveau, især for så vidt angår gennemsigtighed i generelle kontraktbetingelser og -vilkår, almindelig information og ordninger for bilæggelse af tvister. Medlemsstaterne sikrer, at privilegerede kunder reelt kan skifte til en ny leverandør. Med hensyn til i det mindste privatkunder omfatter disse foranstaltninger de tiltag, der omhandles i bilag A.«

11 Bilag A til direktiv 2003/55, der vedrører foranstaltninger til beskyttelse af forbrugerne, har følgende ordlyd:

»Med forbehold af Fællesskabets bestemmelser om forbrugerbeskyttelse, særlig Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF [af 20. maj 1997 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg (EFT L 144, s. 19)] og […] direktiv 93/13[…], skal de foranstaltninger, der henvises til i artikel 3, sikre, at kunder

a) […]

Betingelserne skal være rimelige og velkendte på forhånd. Under alle omstændigheder gives der oplysning om betingelserne forud for kontraktens indgåelse eller bekræftelse. Hvis kontrakterne indgås via mellemmænd, oplyses der også om betingelserne forud for kontraktens indgåelse.

b) underrettes med passende varsel, hvis leverandøren har til hensigt at ændre kontraktbestemmelserne, og orienteres om deres ret til at hæve kontrakten, når de modtager denne underretning. Leverandørerne giver deres kunder direkte meddelelse om enhver gebyrforhøjelse, idet dette skal ske på et passende tidspunkt og senest én normal faktureringsperiode efter forhøjelsens ikrafttræden. Medlemsstaterne sikrer, at kunderne kan hæve kontrakten, hvis de ikke godkender de nye betingelser, som gasleverandøren har underrettet dem om

c) modtager gennemsigtige oplysninger om gældende priser og tariffer og om standardvilkår og betingelser for adgang til og brug af gasleverancer

d) [...] De generelle vilkår og betingelser skal være rimelige og gennemsigtige. De skal anføres i et klart og forståeligt sprog. Kunderne skal beskyttes mod urimelige eller vildledende salgsmetoder

[…]«

Tysk ret

12 I § 1, stk. 1 og 2, i Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden, herefter »AVBGasV« (bekendtgørelsen om almindelige betingelser for gasforsyning af tarifkunder), der fandt anvendelse i den i tvisten i hovedsagen omhandlede periode, er fastsat følgende:

»(1) De almindelige betingelser, hvorunder gasselskaberne er forpligtet til […] at slutte alle kunder til forsyningsnettet og forsyne dem til almindelige tarifpriser, er fastsat i §§ 2-34 i denne bekendtgørelse. Disse betingelser er en del af forsyningskontrakten.

(2) Kunder i denne bekendtgørelses forstand er kunder, der er omfattet af standardtariffen.«

13 AVBGasV's § 4, stk. 1 og 2, bestemmer:

»(1) Gasforsyningsvirksomheden leverer gas til de til enhver tid gældende almindelige takster og vilkår. Den brændværdi, der opstår som følge af den udsvingsbredde, der er et resultat af virksomhedens fremstillings- og købsforhold, samt det for leveringen til kunderne afgørende hviletryk fastsættes efter almindelige takster.

(2) Ændringer i de almindelige takster og vilkår får først virkning, efter at de har været offentliggjort.

[…]«

14 I AVBGasV's § 32, stk. 1 og 2, er følgende fastsat:

»(1) Kontraktforholdet fortsætter uden afbrydelse, indtil en af parterne med en måneds varsel opsiger det til udgangen af en kalendermåned […]

(2) Ændres de almindelige tariffer, eller ændrer gasselskabet i medfør af denne bekendtgørelse sine almindelige betingelser, kan kunden med to ugers varsel opsige kontraktforholdet til udgangen af den kalendermåned, der følger efter den offentlige bekendtgørelse.

[…]«

15 § 307 i Bürgerliches Gesetzbuch, herefter »BGB« (borgerlig lovbog), bestemmer:

»(1) Bestemmelser i almindelige forretningsbetingelser er ugyldige, hvis den, der gør dem gældende, i strid med god forretningsskik stiller medkontrahenten uforholdsmæssigt ringe. En kontrahent kan også stilles uforholdsmæssigt ringe derved, at bestemmelsen ikke er klar og forståelig.

(2) I tvivlstilfælde anses en bestemmelse for at stille kunden uforholdsmæssigt ringe, når den:

1. er uforenelig med de grundlæggende tanker bag de lovbestemmelser, som fraviges, eller

2. indebærer en sådan indskrænkelse af de væsentlige rettigheder eller forpligtelser, der følger af aftalens karakter, at opfyldelsen af aftalens formål bringes i fare.

(3) Stk. 1 og 2 samt §§ 308 og 309 gælder kun for bestemmelser i almindelige forretningsbetingelser, der har til formål at fravige eller supplere lovreglerne. Andre bestemmelser kan være ugyldige i medfør af stk. 1, andet punktum, sammenholdt med stk. 1, første punktum.«

16 BGB's § 310, stk. 2, har følgende ordlyd:

»§§ 308 og 309 finder ikke anvendelse på kontrakter, som indgås af elektricitets-, gas-, fjernvarme- og vandforsyningsselskaber vedrørende særkunders forsyning med elektrisk energi, gas, fjernvarme og vand fra forsyningsnettet, for så vidt forsyningsbetingelserne ikke til skade for aftagerne afviger fra bekendtgørelserne om almindelige betingelser for tarifkunders forsyning med elektrisk energi, gas, fjernvarme og vand. Første punktum finder tilsvarende anvendelse på kontrakter vedrørende bortledning af spildevand.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

17 RWE, der er et gasforsyningsselskab, har inden for rammerne af ordningen med den almindelige aftalefrihed indgået kontrakter med forbrugere om forsyning med naturgas (særkontrakter). Ud over muligheden for at indgå sådanne kontrakter har RWE og de øvrige gasleverandører i overensstemmelse med de nationale retsforskrifter en forpligtelse til at kontrahere med forbrugere under anvendelse af en standardtarif (tarifkontrakter).

18 Vilkårene i de almindelige betingelser (herefter »almindelige betingelser«), der indgår i de i denne sag omhandlede særkontrakter, om ændringer af gaspriserne henviste til bestemmelserne i de nationale retsforskrifter eller til standardbetingelserne, der svarede til disse retsforskrifter, idet sidstnævnte ikke fandt anvendelse på disse kontrakter og udelukkende regulerede tarifkontrakterne. Retsforskrifterne gjorde det muligt for leverandøren ensidigt at ændre gasprisen uden at angive grunden til, forudsætningerne for og omfanget af prisændringen, idet kunderne dog skulle informeres om ændringen og havde ret til i givet fald at frigøre sig fra kontrakten ved opsigelse.

19 I perioden mellem den 1. januar 2003 og den 1. oktober 2005 hævede RWE gasprisen fire gange. I denne periode havde de i hovedsagen berørte kunder ikke mulighed for at skifte gasleverandør.

20 Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV har på vegne af disse forbrugere fremsat krav om tilbagebetaling af den merpris, som de har betalt til RWE som følge af disse prisstigninger.

21 Landgericht Dortmund gav sagsøgerne medhold i sagen og opgjorde tilbagebetalingskravet til 16 128,63 EUR med tillæg af renter. RWE fik ikke medhold i sin appel for Oberlandesgericht.

22 RWE iværksatte herefter en »revisionsanke« af den af Oberlandesgericht afsagte dom. Bundesgerichtshof finder, at afgørelsen af tvisten i hovedsagen afhænger af fortolkningen af de relevante EU-retlige bestemmelser.

23 Under disse omstændigheder har Bundesgerichtshof besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1 Skal artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13[…] fortolkes således, at vilkår om prisændringer i gasleveringskontrakter med forbrugere, som forsynes uden for den almindelige forsyningspligt inden for rammerne af den almindelige kontraktfrihed (særkunder), ikke er omfattet af direktivet, såfremt de bestemmelser, der gælder for tarifkunder i henhold til den almindelige lovbestemte ordning om tilslutnings- og forsyningspligt, er blevet overtaget uændret i kontraktforholdet med særkunderne?

2) Skal – for så vidt de kan finde anvendelse – artikel 3 og 5 i direktiv 93/13[…] sammenholdt med nr. 1), litra j) og nr. 2), litra b), andet punktum, i bilaget vedrørende dette direktivs artikel 3, stk. 3, samt artikel 3, stk. 3, i forbindelse med bilag A, litra b), og/eller litra c), til […] direktiv 2003/55[…] fortolkes således, at vilkår om prisændringer i kontrakter om levering af naturgas med særkunder opfylder de fornødne krav til en klar og forståelig affattelse og/eller den krævede grad af

gennemsigtighed, når grunden til, forudsætningerne for og omfanget af en prisændring ikke er angivet, men det er sikret, at gasselskabet meddeler sine kunder enhver prisforhøjelse forud med et passende varsel, og at kunderne har ret til at frigøre sig fra kontrakten ved opsigelse, såfremt de ikke vil acceptere de ændrede betingelser, de har fået meddelelse om?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

24 Med det første spørgsmål har den forelæggende ret nærmere bestemt spurgt, om artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at nævnte direktiv ikke finder anvendelse på de vilkår i almindelige betingelser, som er integreret i kontrakter indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, der gengiver en regel i den relevante nationale ret, der finder anvendelse på en anden type kontrakter, og som ikke er underkastet de omhandlede nationale retsforskrifter.

25 I denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, at kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, ikke er underlagt direktivets bestemmelser.

26 Som anført i 13. betragtning til direktiv 93/13 omfatter undtagelsen i samme direktivs artikel 1, stk. 2, nemlig kontraktvilkår, der afspejler de bestemmelser i national ret, der finder anvendelse mellem parterne uanset deres valg, samt de vilkår i disse bestemmelser, der uden videre finder anvendelse, dvs. i mangel af en anden ordning mellem parterne herom.

27 Desuden er kontraktvilkår, der afspejler bestemmelser i de nationale retsforskrifter, der regulerer en bestemt kategori af kontrakter, udelukket fra direktivets anvendelsesområde, ikke blot i tilfælde hvor den kontrakt, som parterne har indgået, henhører under denne kategori af kontrakter, men ligeledes vedrørende andre kontrakter, som de nævnte forskrifter i overensstemmelse med en bestemmelse i national ret finder anvendelse på.

28 Som generaladvokaten har anført i punkt 47 i forslaget til afgørelse, er denne udelukkelse fra anvendelsen af ordningen i direktiv 93/13 begrundet i den omstændighed, at det med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver i de tilfælde, der er omhandlet i denne doms præmis 26 og 27, har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser.

29 Denne argumentation kan imidlertid ikke anvendes på kontraktvilkår, der er anderledes end dem, der er omhandlet i denne doms præmis 27. I en sådan situation har den nationale lovgiver nemlig besluttet at udelukke en sådan kontrakt fra anvendelsesområdet for det regelsæt, der er fastsat for andre kategorier af kontrakter. En eventuel hensigt fra parternes side om at udstrække anvendelsen af denne ordning til en anderledes kontrakt kan ikke sidestilles med den nationale lovgivers afbalancerede afvejning af alle de kontraherende parters rettigheder og forpligtelser.

30 At tillade at udelukke anvendelsen af direktiv 93/13 på kontraktvilkår af den ene grund, at de gengiver nationale lovbestemmelser eller administrative forskrifter, der ikke finder anvendelse på den kontrakt, som parterne har indgået, eller henviser til sådanne bestemmelser, ville desuden svække den forbrugerbeskyttelsesordning, der er indført ved direktivet.

31 Under disse omstændigheder kunne en erhvervsdrivende nemlig let unddrage sig kontrollen af, om de vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling med en forbruger, er urimelige, ved at affatte vilkårene i disse kontrakter på samme måde som dem, der i de nationale retsforskrifter er fastsat for visse kategorier af kontrakter. Alle de rettigheder og forpligtelser, der indstiftet ved en

kontrakt, der er konciperet således, svarer ikke nødvendigvis til den afbalancerede afvejning, som den nationale lovgiver har villet foretage for de kontrakter, der er reguleret af dens retsforskrifter på området.

32 Som det fremgår af de nationale sagsakter, var en leverandørs mulighed for ensidigt at ændre gaspriserne uden at angive grunden til, forudsætningerne for og omfanget af prisændringen i det foreliggende tilfælde fastsat i de nationale retsforskrifter, nemlig AVBGasV, der ikke fandt anvendelse på de særkontrakter om levering af naturgas, som RWE havde indgået med forbrugerne inden for rammerne af ordningen med den almindelige aftalefrihed.

33 Den tyske lovgiver har således valgt at udelukke særkontrakterne fra AVBGasV's anvendelsesområde.

34 Denne konstatering kan desuden ikke svækkes af den omstændighed, at forbuddet mod specifikke vilkår i BGB's § 308 og 309 i henhold til samme lovbogs § 310, stk. 2, ikke finder anvendelse på de af gasforsyningsselskabernes kontrakter, der regulerer forsyningen af særkunder, for så vidt som forsyningsbetingelserne ikke til skade for disse sidstnævnte afviger fra bekendtgørelserne om almindelige betingelser for kunder, der henhører under standardtariffen.

35 Disse særkontrakter er nemlig underlagt BGB's artikel 307, hvoraf det fremgår, at bestemmelserne i almindelige betingelser er ugyldige, hvis den, der gør dem gældende, i strid med god forretningsskik stiller medkontrahenten uforholdsmæssigt ringe, idet en kontrahent også kan stilles uforholdsmæssigt ringe derved, at bestemmelsen ikke er klar og forståelig.

36 BGB's § 307 svarer til artikel 3 i direktiv 93/13, der er et grundlæggende element i den forbrugerbeskyttelsesordning, der er indført ved direktivet.

37 Det fremgår af disse betragtninger, at den tyske lovgiver – således som generaladvokaten har anført i punkt 56 i forslaget til afgørelse – bevidst har besluttet ikke at anvende den ordning, der er indført ved de nationale retsforskrifter, hvorved indholdet af vilkårene i gasforsyningskontrakter er fastsat, på særkontrakterne.

38 Under disse omstændigheder er det ikke udelukket i medfør af artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 at anvende direktivet på vilkår som dem, der er indeholdt i de i hovedsagen omhandlede særkontrakter.

39 Henset til det ovenstående skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at nævnte direktiv finder anvendelse på de vilkår i almindelige betingelser, som er integreret i kontrakter indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, der gengiver en regel i den relevante nationale ret, der finder anvendelse på en anden type kontrakter, og som ikke er underkastet de omhandlede nationale retsforskrifter.

Det andet spørgsmål

40 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 3 og 5 i direktiv 93/13, sammenholdt med nr. 1), litra j) og nr. 2), litra b), andet punktum, i bilaget til dette direktiv samt artikel 3, stk. 3, i direktiv 2003/55, sammenholdt med bilag A, litra b), og/eller litra c), til sidstnævnte direktiv, skal fortolkes således, at et standardiseret kontraktvilkår, hvorved forsyningsselskabet forbeholder sig ret til ensidigt at ændre prisen for gasleverancer, men som ikke angiver grunden til, forudsætningerne for og omfanget af en prisændring, er i overensstemmelse med de krav, der stilles i de nævnte bestemmelser, når det garanteres, at forbrugerne informeres om ændringen af prisen med et rimeligt varsel, og disse sidstnævnte har ret til at opsige kontrakten, hvis de ikke ønsker at acceptere disse ændringer.

41 For at besvare dette spørgsmål bemærkes indledningsvis, at den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende såvel hvad angår forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugeren som følge heraf tiltræder betingelser, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at han kan øve nogen indflydelse på disses indhold (dom af 15.3.2012, sag C-453/10, Pereničová og Perenič, præmis 27 og dom af 26.4.2012, sag C-472/10, Invitel, præmis 33).

42 Henset til denne svagere stilling er der dels i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 fastsat et forbud mod standardvilkår, der til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

43 Dels pålægges de erhvervsdrivende i artikel 5 i direktiv 93/13 en forpligtelse til at udarbejde vilkårene på en klar og forståelig måde. I 20. betragtning til direktiv 93/13 præciseres det i denne forbindelse, at forbrugeren skal have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene.

44 Det er nemlig af afgørende vigtighed for forbrugeren, at han før indgåelsen af en kontrakt informeres om kontraktbestemmelserne og konsekvenserne af denne indgåelse. Det er bl.a. på grundlag af disse oplysninger, at sidstnævnte tager stilling til, om han ønsker at lade sig binde af de vilkår, som den erhvervsdrivende forinden har udarbejdet.

45 EU-lovgiver har desuden ligeledes tillagt denne forbrugeroplysning en særlig vægt i direktiv 2003/55 og således specifikt for så vidt angår gasleveringskontrakter. I henhold til dette sidstnævnte direktivs artikel 3, stk. 3, er medlemsstaterne således forpligtet til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau for så vidt angår gennemsigtighed i kontraktbetingelserne. I denne forbindelse fremgår det af bilag A, litra a), c) og d), til direktiv 2003/55, at medlemsstaterne bl.a. er forpligtet til at træffe foranstaltninger, hvorved det tilsikres, at disse betingelser er rimelige og gennemsigtige, at de er anført i et klart og forståeligt sprog, at forbrugerne underrettes herom forinden kontraktens indgåelse, og at de modtager gennemsigtige oplysninger om gældende priser og tariffer samt om almindelige betingelser, der finder anvendelse. I dette bilag præciseres det desuden, at de deri nævnte foranstaltninger finder anvendelse med forbehold af direktiv 93/13.

46 Hvad angår et standardiseret kontraktvilkår som det i hovedsagen omhandlede, der giver forsyningsselskabet adgang til ensidigt at ændre omkostningerne i forbindelse med gasforsyningen, bemærkes, at det fremgår såvel af nr. 2), litra b), andet punktum, og litra d), i bilaget til direktiv 93/13 som af bilag A, litra b), til direktiv 2003/55, at lovgiver har anerkendt, at der inden for rammerne af kontrakter, der er indgået på ubestemt tid, såsom gasforsyningskontrakter, foreligger en legitim interesse for forsyningsselskabet i at kunne ændre omkostningerne i forbindelse med selskabets tjenesteydelse.

47 Et standardiseret kontraktvilkår, der muliggør en sådan ensidig tilpasning, skal imidlertid opfylde de nævnte direktivers krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed.

48 Herved bemærkes, at det i sidste ende ikke tilkommer Domstolen, men den nationale ret i hvert konkret tilfælde at afgøre, om det forholder sig således. Domstolens kompetence omfatter nemlig fortolkning af disse direktivers bestemmelser samt af de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af et kontraktvilkår i lyset af disse bestemmelser, idet det tilkommer den pågældende retsinstans under hensyn til disse kriterier at træffe afgørelse om et særligt kontraktvilkårs konkrete kvalifikation i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde (jf. dom af 9.11.2010, sag C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, Sml. I, s. 10847, præmis 44, og Invitel-dommen, præmis 22).

49 Hvad angår bedømmelsen af et vilkår, der gør det muligt for en erhvervsdrivende ensidigt at ændre omkostningerne i forbindelse med den tjenesteydelse, der skal leveres, har Domstolen allerede udtalt, at det fremgår af artikel 3 og 5 samt af nr. 1), litra j) og l), og nr. 2,) litra b) og d), i bilaget til direktiv

93/13, at det er af væsentlig betydning for denne fortolkning at afklare, dels om begrundelsen og retningslinjerne for ændringer af omkostningerne i forbindelse med den tjenesteydelse, der skal leveres, er klart beskrevet i kontrakten, så forbrugerne på grundlag af klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle ændringer af disse omkostninger, dels om forbrugerne har ret til at bringe kontrakten til ophør, såfremt disse omkostninger faktisk ændres (jf. i denne retning Invitel-dommen, præmis 24, 26 og 28).

50 Hvad for det første angår de oplysninger, som forbrugeren har krav på, synes en simpel henvisning i almindelige betingelser til retsforskrifter eller administrative forskrifter, hvori parternes rettigheder og forpligtelser er fastsat, ikke at opfylde denne forpligtelse til at gøre forbrugeren bekendt med begrundelsen og retningslinjerne for ændringer af de nævnte omkostninger samt dennes ret til at opsige kontrakten. Det er nemlig af afgørende betydning, at forbrugeren af den erhvervsdrivende underrettes om indholdet af de omhandlede bestemmelser (jf. i denne retning Invitel-dommen, præmis 29).

51 Selv om det nødvendige informationsniveau kan variere afhængigt af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde, og de pågældende varer eller tjenesteydelser, kan der i princippet ikke kompenseres for en mangel på oplysninger herom forinden kontraktens indgåelse ved den omstændighed alene, at forbrugerne i kontraktens løbetid informeres om ændringer af omkostningerne med et rimeligt varsel og om deres ret til at opsige kontrakten, hvis de ikke ønsker at acceptere disse ændringer.

52 Selv om det ganske vist i medfør af nr. 2), litra b), i bilaget til direktiv 93/13 og bilag A, litra b), til direktiv 2003/55 påhviler forsyningsselskabet at underrette forbrugerne med et rimeligt varsel om enhver forøgelse af tariffen og om deres ret til at opsige kontrakten, føjer denne forpligtelse, der er fastsat for det tilfælde, at den pågældende virksomhed rent faktisk ønsker at udøve den ret, som den har forbeholdt sig til at ændre tarifferne, sig nemlig til forpligtelsen til forinden kontraktens indgåelse i et klart og forståeligt sprog at underrette forbrugeren om de væsentligste betingelser for at udøve en sådan ensidig ret til ændringer.

53 Disse strenge krav til den information, som tilkommer forbrugeren såvel på det stadium, hvor forsyningskontrakten indgås, som under dens løbetid, med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt den erhvervsdrivende råder over en ret til ensidigt at ændre vilkårene, er et resultat af en afvejning af de to parters interesser. Til den erhvervsdrivendes legitime interesse i at beskytte sig mod en ændring i omstændighederne svarer forbrugerens ligeså legitime interesse i dels at kende og således kunne forudse de konsekvenser, som en sådan ændring kunne have for ham i fremtiden, dels i en sådan situation at råde over de oplysninger, der sætter ham i stand til at reagere på sin nye situation på den mest hensigtsmæssige måde.

54 Hvad for det andet angår forbrugerens ret til at opsige den indgåede forsyningskontrakt i tilfælde af en ensidig ændring af de tariffer, som den erhvervsdrivende praktiserer, er det, som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 85 i forslaget til afgørelse, af væsentlig betydning, at den opsigelsesbeføjelse, som forbrugeren er blevet tillagt, ikke er af ren formel karakter, men reelt kan udøves. Dette er ikke tilfældet, når forbrugeren af årsager, der er forbundet med den nærmere fremgangsmåde ved iværksættelse af opsigelsesretten, eller med vilkårene på det berørte marked, ikke råder over en reel mulighed for at skifte leverandør eller ikke på passende vis og med rimeligt varsel er blevet underrettet om den fremtidige ændring, og han således berøves muligheden for at efterprøve beregningsmåden og i givet fald at skifte leverandør. Der skal herved bl.a. tages hensyn til, om der er konkurrence på det omhandlede marked, den eventuelle udgift, der for forbrugeren er forbundet med at opsige kontrakten, længden af perioden mellem meddelelsen om de nye tariffer og deres ikrafttræden, de oplysninger, som gives i forbindelse med meddelelsen, samt de udgifter, som vedkommende skal afholde, og den tid, der vil hengå med at skifte leverandør.

55 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares således:

— Artikel 3 og 5 i direktiv 93/13, sammenholdt med artikel 3, stk. 3, i direktiv 2003/55, skal fortolkes således, at det ved bedømmelsen af, om et standardiseret kontraktvilkår, hvorved et forsyningsselskab forbeholder sig ret til at ændre omkostningerne i forbindelse med gasleverancer, opfylder de krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed, der er fastsat i disse bestemmelser, eller ej, er af væsentlig betydning,

  — om begrundelsen og retningslinjerne for svingninger i disse omkostninger er klart beskrevet i kontrakten, så forbrugerne på grundlag af klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle ændringer af disse omkostninger. Der kan i princippet ikke kompenseres for en mangel på oplysninger herom forinden kontraktens indgåelse ved den omstændighed alene, at forbrugerne i kontraktens løbetid informeres om ændringer af omkostningerne med et rimeligt varsel og om deres ret til at opsige kontrakten, hvis de ikke ønsker at acceptere denne ændring, og

  — om den opsigelsesbeføjelse, som forbrugeren er blevet tillagt, i det konkrete tilfælde reelt kan udøves.

— Det tilkommer den forelæggende ret at foretage denne bedømmelse i lyset af alle de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde, herunder alle de vilkår, der er i almindelige betingelser i de forbrugerkontrakter, som det omtvistede vilkår indgår i.

Om begrænsning af dommens tidsmæssige virkninger

56 For det tilfælde at denne dom vil medføre, at et vilkår som det i hovedsagen omhandlede ikke opfylder kravene efter EU-retten, har den tyske regering i sit skriftlige indlæg anmodet Domstolen om at begrænse dommens tidsmæssige virkninger, således at den fortolkning, der lægges til grund i dommen, ikke finder anvendelse på de tarifændringer, der har fundet sted før dommens afsigelse. RWE, der har fremsat en tilsvarende anmodning i sine skriftlige bemærkninger, er af den opfattelse, at dommens virkninger bør udskydes 20 måneder for at gøre det muligt for de berørte virksomheder og den nationale lovgiver at indrette sig efter dommens konsekvenser.

57 Den tyske regering og RWE har til støtte for deres anmodninger henvist til de alvorlige finansielle konsekvenser, som kunne opstå i relation til et stort antal gasleveringskontrakter i Tyskland, hvilket vil medføre et betydeligt underskud for de berørte virksomheder.

58 Herved bemærkes, at det følger af fast retspraksis, at den fortolkning, som Domstolen foretager af en fællesskabsretlig regel under udøvelse af sin kompetence i henhold til artikel 267 TEUF, i nødvendigt omfang belyser og præciserer betydningen og rækkevidden af den pågældende regel, således som den skal forstås og anvendes, henholdsvis burde have været forstået og anvendt fra sin ikrafttræden. Heraf følger, at den således fortolkede regel kan og skal anvendes af domstolene endog i forbindelse med retsforhold, der er stiftet og består, før der afsiges dom vedrørende fortolkningsanmodningen, såfremt betingelserne for at anlægge sag om anvendelsen af den nævnte regel i øvrigt er opfyldt (jf. bl.a. dom af 2.2.1988, sag 24/86, Blaizot, Sml. s. 379, præmis 27, af 10.1.2006, sag C-402/03, Skov og Bilka, Sml. I, s. 199, præmis 50, af 18.1.2007, sag C-313/05, Brzeziński, Sml. I, s. 513, præmis 55, og af 7.7.2011, sag C-263/10, Nisipeanu, præmis 32).

59 Domstolen vil således kun undtagelsesvis under anvendelse af et almindeligt retssikkerhedsprincip, der er forankret i Unionens retsorden, finde anledning til at begrænse borgernes mulighed for at påberåbe sig den således fortolkede bestemmelse med henblik på anfægtelse af tidligere i god tro stiftede retsforhold. For at der kan træffes bestemmelse om en sådan begrænsning, skal to hovedbetingelser være opfyldt, nemlig at de berørte parter skal være i god tro, og at der skal være fare for alvorlige

forstyrrelser (jf. bl.a. dommen i sagen Skov og Bilka, præmis 51, og Brzeziński-dommen, præmis 56, samt dom af 3.6.2010, sag C-2/09, Kalinchev, Sml. I, s. 4939, præmis 50, og af 19.7.2012, sag C-263/11, Rēdlihs, præmis 59).

60 Med hensyn til risikoen for alvorlige forstyrrelser må det fastslås, at Domstolens fortolkning af EU-retten i denne sag vedrører begrebet »urimeligt kontraktvilkår« i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 samt af de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af det omtvistede kontraktvilkår i lyset af bestemmelserne i direktiv 93/13, idet der tages hensyn til bestemmelserne i direktiv 2003/55. Det tilkommer nemlig den forelæggende ret under hensyn til disse kriterier at træffe afgørelse om et særligt kontraktvilkårs konkrete kvalifikation i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde (dommen i sagen VB Pénzügyi Lízing, præmis 44, og Invitel-dommen, præmis 22).

61 Under disse omstændigheder kan de finansielle konsekvenser for de gasforsyningsselskaber i Tyskland, der med forbrugerne har indgået særkontrakter om levering af naturgas, ikke udelukkende fastlægges på grundlag af den fortolkning af EU-retten, som Domstolen anlægger inden for rammerne af denne sag (jf. analogt dom af 13.3.2007, sag C-524/04, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, Sml. I, s. 2107, præmis 131).

62 Det skal følgelig fastslås, at det ikke kan anses for godtgjort, at der foreligger en risiko for alvorlige forstyrrelser som omhandlet i den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 59, der er af en sådan art, at den kan berettige en begrænsning af denne doms tidsmæssige virkninger.

63 Eftersom det andet kriterium i denne doms præmis 59 ikke er opfyldt, er det ufornødent at efterprøve, hvorvidt kriteriet om, at de berørte parter skal være i god tro, er opfyldt.

64 Det følger af disse betragtninger, at der ikke er grundlag for at begrænse denne doms tidsmæssige virkninger.

Sagens omkostninger

65 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

1) Artikel 1, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at nævnte direktiv finder anvendelse på de vilkår i almindelige betingelser, som er integreret i kontrakter indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, der gengiver en regel i den relevante nationale ret, der finder anvendelse på en anden type kontrakter, og som ikke er underkastet de omhandlede nationale retsforskrifter.

2) Artikel 3 og 5 i direktiv 93/13, sammenholdt med artikel 3, stk. 3, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/55/EF af 26. juni 2003 om fælles regler for det indre marked for naturgas og om ophævelse af direktiv 98/30/EF, skal fortolkes således, at det ved bedømmelsen af, om et standardiseret kontraktvilkår, hvorved forsyningsselskabet forbeholder sig ret til at ændre omkostningerne i forbindelse med gasleverancer, opfylder de krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed, der er fastsat i disse bestemmelser, eller ej, er af væsentlig betydning,

— **om begrundelsen og retningslinjerne for svingninger i disse omkostninger er klart beskrevet i kontrakten, så forbrugerne på grundlag af klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle ændringer af disse omkostninger. Der kan i princippet ikke kompenseres for en mangel på oplysninger herom forinden kontraktens indgåelse ved den omstændighed alene, at forbrugerne i kontraktens løbetid informeres om ændringer af omkostningerne med et rimeligt varsel og om deres ret til at opsige kontrakten, hvis de ikke ønsker at acceptere denne ændring, og**

— **om den opsigelsesbeføjelse, som forbrugeren er blevet tillagt, i det konkrete tilfælde reelt kan udøves.**

Det tilkommer den forelæggende ret at foretage denne bedømmelse i lyset af alle de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde, herunder alle de vilkår, der er i almindelige betingelser i de forbrugerkontrakter, som det omtvistede vilkår indgår i.

Underskrifter